

ENTREVISTA

PAULINO CASTELLS. **Psiquiatre i escriptor**

Fills, pares i, ara, avis

El psiquiatre Paulino Castells fa a «Estimats avis» (Columna, 2010) una vivisecció del «fer-se gran»: un procés natural, i desitjable. Des de l'alegria de tenir néts fins al perill de ser esclavitzats. Visca la plenitud, mori el «si no fos...»

Girant al voltant de la família

MERCÈ MIRALLES

Estimats avis. La importància de ser grans i de saber tractar els fills i els néts és l'últim llibre. Així que podrà revelar la recepta: com es fa per envellir bé?

—«L'envelliment... Faig una comparació: és una continuïtat de la vida adulta, com l'adolescència és una continuïtat de la infància. L'adolescència és una cançó que es comença a cantar al bressol de la criatura; no s'improvisa res. L'adolescència és la continuació de la infantesa, i després ve la vida adulta. I la vellesa és la continuació. La vellesa mal portada o ben portada?... Tindrem la vellesa que correspongui segons la vida que hem tingut al llarg dels anys de joventut.»

—La vellesa és moment de recollir els fruits de la tasca que s'ha fet en un mateix?

—«Sí.»

—Durant la joventut hi ha tantes coses que es passen per alt pel fet mateix de gaudir d'aquesta joventut... En el lli-

Nascut a Barcelona als anys quaranta; té dona, fills i néts. Doctor en medicina i cirurgia per la Universitat de Barcelona. Especialista en pediatria, neurologia i psiquiatria. Es dedica als infants i els joves i, en general, a les problemàtiques que sorgeixen en el si de la família. Ah, i també fa tasca docent universitària. La llista de les seves publicacions és llarga. Només alguns exemples: *En parella*; *Salir de noche y dormir de día*; *L'adolescent problemàtic*; *El nen diferent...?*; *Víctimas y matones*; *Nunca quieto, siempre distraído*; *¿nuestro hijo es hiperactivo?*; *Los padres no se divorcian de sus hijos*, i aquest *Estimats avis. La importància de ser grans i de saber tractar els fills i els néts*. Totes les seves dades, a www.paulinocastells.com.

bre recull aquella descripció d'un bebè, però que sembla també la descripció d'un avi que ha perdut les facultats i el control [llegiu peça]. En un bebè tots els trets que el fan desvalgut ens atreuen, en una persona gran porten al rebuig. Com ho ha de fer, un mateix, per acceptar aquest envelliment, i la pèrdua de capacitats?

—«S'ha de tenir una visió optimista de la vellesa. Copsar allò que té de positiu i procurar minimitzar el que té de negatiu. Però si no es pot fer així, suggeriria, en termes egoistes, que la persona que és pessimista, que hi troba més defectes que avantatges, en aquest procés, ha de rumiar-hi. Li tocarà portar aquesta carrosseria durant vint, trenta o quaranta anys més. És a dir: val la pena que s'ho prengui bé. Tant si ho vol com si no ho vol, passarà. Es calcula que els que neixen ara podrien arribar a viure fins a cent vint anys. Els metges fan aquesta previsió pel que fa a l'en-

velliment biològic. Senyors meus, procurem agafar-nos-ho amb el millor ànim possible; en cas contrari, ho passarem malament.»

—Parla de cuidar sempre les relacions. I què passa quan de sobte apareix l'avi a casa, un avi amb el qual hi ha hagut poc tracte, o distant?

—«Del que es tracta és de gaudir d'aquesta persona... Potser no l'hauries coneguda mai! Si no s'hi ha tingut contacte, aprofitem els anys de la seva vida que queden. És una oportunitat per demostrar-nos, a més a més, que som capaços de donar-nos als altres.»

—Per créixer nosaltres.

—«I viceversa. Al llibre es parla molt que els vellets han de rebre atencions. D'acord, però també s'han de donar als altres. La persona gran té molt per donar als joves, molt per ensenyar, per enriquir. I no es pot perdre! Si ens plantejem aquesta situació, de l'avi que aterra en una casa, potser ens trobem —per què no?—,

Davant del fet,
natural, de
l'envelliment,
recomana
optimisme. Els
avencos
científics
allarguen la
vida, també la
vellesa./QUIM
PUIG

ENTREVISTA PAULINO CASTELLS

PC

que hi ha problemes de parella, o de relació entre pares i fills... Aquest avi pot ser una peça fonamental per a la solució dels problemes. Té una edat i una perspectiva que li permeten observar els fets des d'una altra òptica.»

—És parlar del paper dels avis i de seguida sol venir al cap, més concretament, l'àvia.

—Cada vegada hi ha més avis homes que s'incorporen a la tasca de fer d'avis, però sempre ha estat com una prerrogativa de les àvies, un paper maternal. Els néts ho viuen força, això. La presentació del llibre la va fer la Marta Ferrusola. Un dia me la vaig trobar, passejant, amb un nét petit, de cinc mesos. Li vaig preguntar què feia i em va dir: 'Estic conversant.' És fantàstic! Això ho trobes molt entre les àvies, que van amb el cotxet del nét i li van parlant, i la criatura, a la seva manera, respon. Algú aliè a això dirà: 'Amb qui parla aquesta senyora? Amb el marrec?' És una conversa.»

—Els temps canvien, però.

—«Aquests papers masculí i femení tan diferenciats es van desdibuixant.»

Aprendre a dir «no»

—Es reclama el dret a exercir de pare. I a vegades, a partir d'una separació, s'ha de reclamar el dret a ser avis.

—«Cap fill ni cap filla han de vetar que els avis puguin veure els néts! Els avis i els néts estan per sobre de qualsevol trifulga familiar. I cada cop més, hi ha avis que acaben en un judici per demanar temps de convivència amb els néts.»

—Dur.

—«És molt trist que sigui un magistrat, que no té res a veure amb la família, qui digui com i quan s'han de veure avis i néts. A vegades em demanen fer alguna conferència a col·lectius d'avis i sempre, en la part del col·loqui, apareix aquesta pregunta: 'Fa deu anys que no puc veure la meua néta...' I se't trenca el cor.»

—Allò que els pares es po-

«Hi ha avis que acaben en un judici per demanar temps de convivència amb els néts»

«Si tu tractes els grans de mala manera, els teus fills faran el mateix amb tu»

«Els que demanen serveis als avis han de saber fins a on poden arribar»

«La persona gran té molt per donar als joves, molt per ensenyar, per enriquir»

den divorciar, però que no es divorcien dels fills, també es podria aplicar als avis, ells no es divorcien dels néts. Podem anar a l'altre extrem, el d'aquells avis que es fan càrrec dels néts a tota hora, allò d'un cert esclavatge, que també en parla, al seu llibre.

—«Vaig llegir una enquesta que parlava d'un 20% d'avis que es consideren avis esclaus. De tota manera, em costa entendre-ho. Em sembla que aquest esclavatge és més el que podem crear els fills i els néts respecte als avis que no pas els avis per ells mateixos. Si hi ha un mot que falta en el vocabulari dels avis és el *no*. No tenen mai un *no* a la seva boca. Sempre tenen un *sí* als llavis. 'Pare, mare, que podries...?', 'Sí, fill; sí, filla'... Per això, els que demanen serveis als avis han de tenir molta cura, per saber fins a on poden arribar, en les seves peticions. Per què ells mai els diran que no.»

—També es pot tenir por de dir que no, i que després no t'ho demanin més.

—«Però dient que sí, una vegada i una altra, si la persona que demana els favors no és gaire sensible i es passa de la ratlla, pot arribar un moment que per raons de salut física o mental l'avi hagi de dir que no, que no pot fer-ho. 'Pare, però si fins ara ho heu fet, què passa, ara?!' Pot ser un motiu de conflicte entre pares i fills.»

—Una atenció, de tant en tant, cap a aquests avis, no estaria malament.

—«Els avis no esperen grans coses, però els n'hem de donar... En el llibre, per exemple, parlo de la mort. Penso en aquestes morts tan asèptiques, en una UCI, perduts allí, carregats de tubs i aparells... Veient els familiars de lluny, a través d'un vidre gruixut. I l'avi en plena agonia. Qui ha donat la vida pels seus segurament mereixeria anar-se'n d'aquest món agafat de la mà dels fills i dels néts.»

—La mort és, cada vegada més, un succés de l'entorn

hospitalari?

—«I més apartada de la vida, com si no en formés part. Quants nens hi ha que no han entrat mai en un cementiri... Em fa molta por que es vulgui escapar la mort de la vida.»

—En això, per exemple, el tracte als grans o l'acompanyament, hi ha col·lectius que ho fan molt diferent.

—«No puc parlar de base científica, en el que diré ara: en un congrés de geriatría, fa anys, es va mencionar que un col·lectiu que tenia menys casos d'Alzheimer i demència senil era el dels gitanos. I s'associava al respecte que tenen a les persones grans.»

Avis moble?

—En el maltractament s'ha d'observar l'aspecte psicològic. Una forma de maltractament és prendre-li a l'avi tota forma de poder?

—«Si ets valorat, no seràs objecte de maltractament. Ara, si et converteixen en un moble... D'aquí a empenyar-te, hi ha només un pas.»

—L'avi que rep atencions però que no forma part del dia a dia de la família, del que passa en el seu entorn.

—«En la mesura que se'ls exclou de la família, de la societat... Els avis són el nucli de la família. Si prescindim d'aquest pal de païller, i se'l deixa com un objecte, algú que és cuidat: 'Avi, prengui la pastilla'; 'Sortim a passejar'... Serveis materials, sí, però ningú li demana l'opinió, ni li pregunta el parer, ni li demana consell, ni participació de cap mena... El maltractament està servit.»

—...

—«I un dia ve el fill de mal humor, les coses es capgiren i...»

—També hi ha la qüestió econòmica. És a dir, que fer-se gran no vol dir cedir tots els drets a uns altres. En això les persones hem de deixar clar com volem que siguin les coses.

—«Segons com tractem els grans, així ens tractaran a nosaltres.»

PC

—Es repeteixen els esquemes?

—«I tant! L'educació dels fills es fa com per osmosi, amb tot el que veuen al seu voltant. Es veu com tracta el pare a la mare, i ella a ell, com es tracta els fills, els grans, fins els animals. I si tu a casa tractes els grans de mala manera, els teus fills faran el mateix amb tu.»

—Maltractaments als grans. Per les xifres que donen les estadístiques sabem que els avis són candidats a víctimes quan els maltractadors en una llar són els menors. Després de la mare, els avis. Què hem de fer? Què es troba a la consulta de psiquiatria?

—«Cada vegada en trobes més casos, d'aquesta violència. A l'Estat espanyol, el 2009 hi va haver més de 8.000 denúncies de pares contra fills. Un pare que denuncia un fill? Ha d'estar molt sobrepasat. Ve a ser com peneïr-se d'haver-li donat la vida! Tornem al tema: l'avi ha d'estar prestigiats a la família, si no és la primera persona que rebrà.»

—I com es fa per recuperar l'autoritat a la família? Com ho poden fer els pares?

—«És complicat, quan ja s'ha perdut... A la consulta fem una teràpia, familiar: agafem els membres de la família i els tornem a atorgar el paper que ha de tenir cadascun. Si es vol, es pot fer. Si no es vol, és complicat.»

—I doncs, hi ha una recepta per tenir una família sana?

—«Home!»

—Si ho sabés seria milionari, eh?

—«És la pregunta del milió... Hi ha com un denominador comú a les famílies més o menys sanes, amb més o menys dificultats, i és la de funcionar amb la idea que els del voltant siguin feliços. La resposta aniria per aquí: sóc feliç en el moment que em dono als altres. I això és per a tots: pare, mare, fills, avis. Ara, si estem tancats en l'egoisme, instal·lats en el 'que jo sigui feliç, i que els altres es fumin'... Desitgem massa coses, i envegem massa coses.

Hem de tocar més de peus a terra. Una cosa positiva de la crisi econòmica actual és que ha permès revalorar molts aspectes familiars que passaven desapercibuts, i s'han après coses noves.»

—Quan parlàvem fa un moment de violència, potser un dels aspectes que impacten és la crueltat d'algun cas.

—«Ha augmentat, ha augmentat...»

—D'on ve, la crueltat?

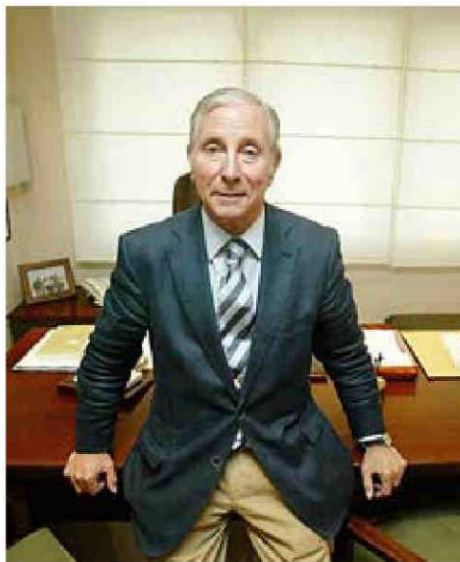
—«De violència n'hi ha hagut sempre. Ara, però, hi ha un plus de crueltat. Pensem en els casos de *bullying*, d'assetjament escolar. Tots hem fet barrabassades, però una cosa és fer una travesa a un company i una altra trencar-li les cames a algú amb un bat de beisbol... Trencar-li les cames o matar-lo. Per mi que ho porta que els joves actualment tenen multitud d'exemples d'exercici de la violència. Hi ha un aprenentatge de la violència que abans no hi era... Existia, potser, però no t'arribava tan ràpidament. Quan t'arribava tenies una altra edat. Ara pots veure en temps real com maten un company d'escola. Ja saps com fer-ho. Aquesta és l'única explicació que tinc, perquè no en trobo d'altra. Ara, un nen d'un any pot acostar-se a la televisió i veure tota mena d'horror.»

—L'avi pot fer un paper.

—«Imaginem el cas d'un pare enfrontat amb un fill adolescent: si hi hagués un avi o una àvia que pogués tenir ascendent sobre aquest noi, podria fer una gran tasca de mitjaner! Els avis no hem d'educar els fills dels nostres fills. Estem per sobre d'això. Som complementaris a aquesta educació. Si des de petit el *nanos* sap que l'avi no l'ha castigat, que li ha donat bons consells... Quan tingui un problema acudirà a ell! Si no té aquesta fi-

Avi? Bebè?

«Es tracta d'una pacient que aparenta la seva edat cronològica. No es comunica verbalment, ni comprèn la paraula parlada. Balbujeja d'una manera incoherent durant hores, sembla desorientada pel que fa a la seva persona, l'espai i el temps, tot i que fa la impressió que reconeix el seu nom. [...] Té un patró de son erràtic...»
 Forma part del cas que el

La seva especialitat és l'entorn familiar./ Q.P.

psiquiatre Paul E. Ruskin va exposar a alumnes infermers als EUA el 1989. Els estudiants van valorar-ho: «Ja no se li pot fer res, a aquesta pacient»; «Cuidar un cos com aquest seria devastador per als seus cuidadors»; «És una manera de dilapidar el temps de metges i infermeres.»
 Es pensaven que era la descripció d'un avi, i era, en realitat, la d'un bebè sa, bell, de sis mesos. El compromís amb el pacient, de què depèn? Del pes, edat, perspectiva vital, els sentiments que inspira el seu aspecte...?

gura, a qui anirà?»

—Els pares o altres adults interactuen a vegades amb ells amb molta tensió, els avis, en canvi, són més lliures.

—«Estan per sobre del bé del bé i el mal! Si els deixem, estan en una situació privilegiada.»

—Si parlem de comportaments agressius, hauríem de parlar també dels que han estat batejats com la generació *ni-ni*, ni estudien ni treballen.

—«També n'arriben, a la meva consulta. Els hem criat nosaltres. Però mira, amb la crisi, a algun que no feia res de res li han hagut de demanar que es posés a treballar, perquè entressin diners a casa. Bé. Han de tocar de peus a terra. Com ha anat, tot això? Hi ha gent que ho ha passat molt malament, que s'han fet a ells mateixos, que van començar amb una mà al davant i una al darrere, i diuen: 'Als meus fills no vull que els falti res, res del que em va faltar a mi...' S'ha produït un excés. També parlem de pares que han estat, en molts casos, educats a cops de pal, de manera molt patriarcal i que

diuen que al seu fill no li tocaran ni un pèl ni li negaran res. El nen creix entre cotó fluix. Tots són motius de l'aparició de la generació *ni-ni*, que ha de desaparèixer, perquè les conseqüències són nefastes: ganduls que no treballaran, que són molt intel·ligents, gairebé superdotats i que es lleven a les quatre de la tarda: 'Mama, porta'm un entrepà...'»

—I fins on arribem? També fa por forçar la màquina i que el fill reaccioni encara pitjor, marxant, per exemple.

—«Hem d'apretar, exigir. Tot allò que deixem de fer és terreny que va guanyant el fill o la filla amb comportament despòtic. Són fills tirans. N'està ple, de ti-

ENTREVISTA PAULINO CASTELLS

Un dels aspectes que més remarca: que els grans no es converteixin en objectes. /Q.P.

rans. És un espècimen que augmenta dia rere dia. Hi ha cases on es viu al voltant del que diu el nen o la nena. Ells marquen l'horari, el que s'ha de fer, els programes de televisió que es miren... Tot. Els pares no pinten res! I és fruit de la condescència que hem tingut amb ells. Vivim un clima de *bonisme* dels pares, de voler arribar als fills d'una manera edulcorada. Error! No és la fórmula que funciona, aquesta: 'Ai, pobriíssol, que no pateixi!'; 'Ai, el professor l'ha cridat a l'escola!' Però, què ens passa? Estem perdent l'oremus! Es pot intentar posar les coses a lloc, però sempre és traumàtic, perquè a ningú li agrada perdre privilegis.

He tingut casos que fan posar els pèls de punta; la realitat supera la ficció, sens dubte.»

-D'altres menors o joves són víctimes de ciberdelictes.

«Formo part del patronat d'una fundació amb seu a Madrid, Alia2. Un entitat per lluitar contra la pornografia infantil. Policia de l'Estat, Mossos... Tot-hom hi ha col·laborat, perquè és molt perillós.»

-Alguns hi cauen d'una manera ingènua.

«Precisament per no haver estat educats per ser adults. Ho

tenen tan mastegat... Sense tenir autonomia ni criteri propis no poden lluitar contra elements externs. No tenen capacitat de criteri, els ho han donat tot fet, i quan no tenen el pare, la mare, al voltant, són carn de canó. Són totalment fràgils i aparentment autònoms, perquè poden fer el que vulguin. Tenen mitjans per viure una llibertat màxima sense el criteri que cal per gestionar aquesta llibertat.»

Maneres d'envellir

-A propòsit de la senectut, i la pèrdua de forces físiques, en el seu llibre parla de l'«escandalós exemple» de Joan

Pau II, potser un dels casos més polèmics darrerament, a propòsit de fer-se gran i la vida pública.

«Llegia en un diari, 'els papes només emmalalteixen quan moren'. No estan malalts? Crec que ha estat un bon exemple per a la gent que pateix.»

-A propòsit d'això, en el llibre parla de la mort, del desig que s'acabi tot, de la soledat.

«Mort amb dignitat? Per mi és la mort d'una persona amb la dignitat de ser persona. És una continuïtat de la seva vida, i per la dignitat que ha anat escampant tindrà la mort que li correspon, envoltada dels seus éssers estimats. I havent-se pogut acomiadar de tothom, en pau, amb ell mateix i amb el seu voltant, i si és creient, pensant que comença una nova vida. Quant al dolor, avui dia, en medicina, de tractaments pal·liatius n'hi ha de tota mena. Quan una persona et diu que vol posar fi a la seva vida, en quines condicions emocionals es troba? Ha d'estar molt sola. No és una qüestió física. Em sorprendria molt que ho digués qui està acompanyat dels que l'estimen.»

-Hem parlat dels avis esclaus. Després també hi deu haver els que els costa contemplar el pas del temps en si mateixos. Els que busquen la font de la joventut al preu que sigui.

«Recordo una vegada una àvia, tan operada... Era com una esfínx. Zero expressió, no podia ni somriure. Era com un rictus.»

-És normal voler estar bé, també pel que fa a l'aparença.

«Però amagar una realitat!? No és bo. Com deu haver estat la vida d'aquestes persones? Potser es vol recuperar un temps perdut, no viscut.»

-Com es pot parlar aleshores d'afrentar la vellesa?

«En aquests casos no s'envelleix bé, és clar. No s'assumeix l'envelliment com un fet natural, com un fet joiós, encara que sabem que tindrem xacres.»